

ahhoz, módszertani lehetőségei megfelelők-e arra, hogy e tudományág képes legyen megvalósítani azt a feladatot, amelyet maga elé tűzött. Többen úgy vélekednek, hogy nem. Egyesek az emberi közlés problémáinak vizsgálatára a szociolingvisztika, mások pedig a pszichoszemiotika kereteit tartják alkalmasnak.

IRODALOM

Büky Béla: *A beszédtanítás pszichológiája*. Bp., 1973. — J. B. Carroll: *Language and Thought*. Prentice-Hall Inc., 1964. — E. Dalrymple-Alford: *Pszicholingvisztika*. In: *Új távlatok a pszichológiában*. Bp., 1972. 192—211. — Dr. Fabricius-Kovács Ferenc: *Jelentés, társaslélektan, kommunikációelmélet*. Magyar Pszichológiai Szemle, 1967. 3. — P. Fraisse: *A kísérleti pszichológia fejlődése*. In: J. Piaget—P. Fraisse—M. Reuchlin: *A kísérleti pszichológia módszerei*. Bp., 1967. 9—99. — G. A. Miller: *A pszicholingvisták*. In: *A nyelvtudomány ma* (Szépe György gondozásában). Bp., 1973. 529—561. — Péntek János—Szabó Zoltán—Teiszler Pál: *A nyelv világa*. Kvár, 1972. — J. M. Peterfalvi: *Introduction à la psycholinguistique*. P.U.F. Paris, 1970. — T. Slama-Cazacu: *Introducere în psiholingvistică*. Buc., 1968. — L. Sz. Vigotszkij: *Gondolkodás és beszéd*. Bp., 1971.

ROTH SZAMOSKÖZI MÁRIA

A házastársak pszichológiai összeférhetősége

A házastársak összeférhetőségét kutató pszichológiai és szociológiai tanulmányok nagy többsége a biotípusok, személyiségvonások, hajlamok és érdekek, valamint az értékrendszerek és attitűdök homogenitásának vagy heterogenitásának vizsgálatából indul ki.

C. G. Jung az extrovertált és introvertált személyiségtípusokról értekezve úgy vélekedett, hogy a párválasztás szempontjából a két típus között vonzódás jelentkezik. Jung komplementaritásemeléte visszhangra talált E. Kretschmer biomorfológiai elméletében, amely szerint a különböző temperamentumok annál jobban vonzzák egymást, minél jobban közelednek a típusok végletei felé.

R. F. Winch a párválasztással kapcsolatos tanulmányaiban kidolgozta a kiegészítő szükségletek elméletét és egy ennek megfelelő tipológiát, amelyben az anya—fiú, úr—szolga típusú párválasztások találhatók meg. Winch a kiegészítő szükségleteket olyan kapcsolatként határozta meg, amelynek lényege, hogy két különböző igény esetében az egyik személy viselkedése nemcsak a saját, hanem a másik személy igényét is kielégíti.

A vonzódások tanulmányozásában T. Newcomb a beállítódottságok (attitűdök) hasonlóságának fontosságát hangsúlyozta. Szerinte a vonzódási folyamat a hasonló vagy közös értékrendszerrel magyarázható: két személy között a vonzódási kapcsolatot egy harmadik elem is fenntartja, mely a közös viszonyulási rendszerhez tartozik. Minél hasonlóbb a két személy beállítódottsága a kívülről álló tényezővel szemben, annál nagyobb az egyetértés és az érintkezési felület a páron belül. Az attitűdök hasonlósága megerősíti a pozitív érzelmi kapcsolatokat, míg eltérésük gyengíti ezeket, és érzelmi szakadáshoz vezethet.

Hazánkban az utóbbi évtizedekben a családdal foglalkozó tanulmányoknak többnyire szociológiai és pszichopedagógiai jellegük volt. Közös érdekünk, hogy elemezték a jelenlegi változások irányát és értékét a családi mikrostruktúra szintjén. Nálunk a család fejlődési irányainak főbb jellemvonásai közül kiemelték az együttálló családtagok számának csökkenését, a házastársak társadalmi-gazdasági státusának kiegyenlítődését és mindkettőjük komplex társadalmi beilleszkedésének ösztönzését, az indulási feltételek és az anyagi érdekek csökkenő fontosságát a párválasztásban, a házassági kor csökkenési tendenciáját stb.

A családdal kapcsolatos kutatásunkban feltételeztük, hogy a fiatal család-
nak van a legtöbb esélye az előzőekben felsorolt, az új típusú házasságra jellemző
tulajdonságok összesítésére.

A kutatás eszközei közül a következőket említjük: kérdőív alapján folytatott
beszélgetés, amely objektív adatokat szolgáltatott a vizsgált családtagokról; az
érdeklődést és a beállítódottság irányát vizsgáló kérdőív; a házastársak szerepé-
ről, elvárásairól és a családon belüli döntések megosztásáról tájékoztató kérdőív.
Kísérletünk 60 diákcsaládjánál alkalmaztuk a Rosenzweig frusztrációs próbát a
személyiség egyes konfliktusos helyzetbeli reakcióinak és a frusztráció elbírásának
tanulmányozása céljából.

Kutatásunk első hipotézisét — az eddig elemzett elméletekből kiindulva —
úgy fogalmaztuk meg, hogy egy házasság annál sikerültebb érzelmi, erkölcsi és
társadalmi szinten, minél hasonlóbbak a házastársak attitűdjei; ez a szimmetria
annál szükségesebb, minél közelebb van a beállítódás tárgya a családi élet prob-
lémáihoz.

A kutatás második hipotézise, hogy a személyiségfaktorok esetében a ha-
sonlóság—kiegészítés alternatíva nem határozza meg önmagában egy házasság si-
kerét vagy kudarcát; a személyiségtípusokra jellemző reakciók az erkölcsi és
hozzáállási tényezők révén hatnak, így a temperamentális tulajdonságok másodla-
gossá válnak.

A felmérés adatainak elemzése során olyan szociális tényezőket emeltünk ki,
amelyek a családi életet a választás pillanatában és utólagos alakulásában befo-
lyásolják. Minden tényező esetében elemeztük a homogenitás és heterogenitás elő-
fordulásának arányát a vizsgált pároknál.

Életkor	— azonos: 19 család (31,7%)	} 91,7%
	— különböző: 1—3 év között 36 család (60%)	
	4 év vagy több 5 család (8,3%)	
Társadalmi eredet	— azonos: 30 család (50%)	
	ebből: 17 család (28,3%) munkás	
	3 család (5%) mezőgazdasági dolgozó	
	8 család (13,3%) értelmiségi	
	2 család (3,3%) tisztviselő	
	— különböző: 30 család (50%)	
Városi vagy falusi származás	— azonos: 47 család (78,3%)	
	(ebből 18-nál a származási helység is azonos)	
	— 50% városi	
	— 28,3% falusi	
	— különböző: 13 család (21,7%)	
Szakma (egyetem)	— 28 család (46,6%): azonos szakmát tanulnak	
	(ebből 18 családban [30%] a házas- társak évfolyamtársak is)	
	— 7 család (11,6%): hasonló szakmát tanulnak	
	— 25 család (41,6%): különböző szakmát tanulnak	

A táblázat adataiból következik a homogenitás túlsúlya a házastársak kora
és származási közege esetében, és kisebb mértékben a szakosodás esetében. A „tár-
sadalmi eredet” tényezőt a homogenitás és heterogenitás egyenlő; feltehetőleg a
partnerek azonos pozíciója csökkenti a társadalmi eredet fontosságát.

Az eddigiekből következik, hogy az elemzett tényezők homogenitása — a
hasonló attitűdök és értékrendszerek közvetítő szerepe révén — nagyobb mérték-
ben segíti elő a házastársak közeledését.

A házastársak szerepkörének felvázolásában a páron belüli háztartási fel-
adatok megosztásából indultunk ki. A családok 23%-a esetében a házastársak —
bevallásuk szerint — a házi munkában egyenlően vesznek részt, és 66,6% ese-
tében a férfi „segít” a feleségének. Az arányoknak ez a megoszlása a diákházas-
ságokban a családi státus kiegyenlítődési irányát tükrözi. Ennek ellenére bizonyos
mértékben még fennáll a régi szerepköri megkülönböztetés.

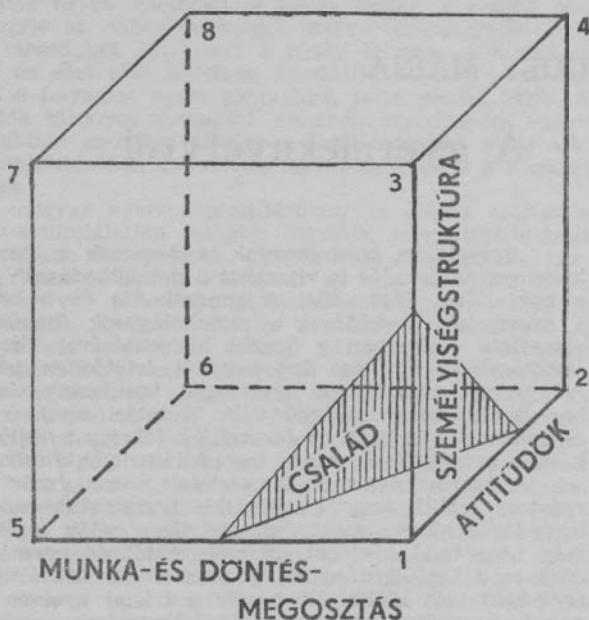
A diákházasságokban a családon belüli döntések demokratikus jellegűek: csak
két család esetében jelentkezik az autokratikus döntéshozatal. A szerepkörök ki-
egyenlítődésének és a döntések demokratizálódási folyamatának fontos tényezője,
a házastársak attitűdjeinek hasonlósága meg is erősíti ezt.

Az első hipotézisünk (a házastársak attitűdjei hasonlóak) ellenőrzésére egy a statisztikában használt eljárást alkalmaztunk: fiktív párokat vettünk alapul, és összehasonlítottuk az attitűdkülönbségek mértékét a reális és fiktív csoportok között. Az összehasonlításból kapott statisztikai adatok az attitűdök jóval nagyobb megegyezését mutatták ki a reális pároknál — a fiktív párokhoz képest.

A diákcsalád eddig említett tulajdonságai nem zárják ki a házastársak közötti konfliktusok és frusztrációs helyzetek lehetőségét. A konfliktusok megoldásának milyensége a házastársak személyiségstruktúrájától függ. Számos differenciálélektani tanulmány mutatott ki különbséget a férfiak és nők személyiségstruktúrája között, de a Rosenzweig frusztrációs próba nem hozott felszínre jelentős különbségeket a két nem reakciói között frusztrációs helyzetben. Ezzel szemben nagy változatosságot mutatott ki a házastársak személyiségstruktúráinak összekapcsolódásában.

Az egyedi esetek elemzése során tanulmányozott tényezők nagyszámú és sokféle kombinációja miatt nem állíthatunk fel olyan tipológiát, amely átfogja egy házasság sikerét befolyásoló valamennyi szociálpszichológiai és személyiségfaktort. Az eddig bemutatott változásokat figyelembe véve, a házasság sikerét, sikertelenségét és az ezek fokozatait meghatározó tényezőket három csoportra osztottuk: az első csoport a házastársak közötti munka- és döntésmegosztással kapcsolatos tényezőket, a második tényezőcsoport a beállítottságokkal kapcsolatosakat (ezek hasonlóságától különbözőségükig), míg a harmadik csoport a személyiségstruktúra tényezőit tartalmazza, ezek konvergenciáját vagy divergenciáját.

A család modelljének felállítására céljából a három tényezőcsoportot egy háromdimenziós koordináta-rendszer tengelyeként ábrázoltuk rajzunkon. A tengelyek végelei: a homogenitás (hasonlóság) és a heterogenitás (különféleség). A tengelyek találkozásánál 8 családtípus áll elénk: 1. konvergens attitűdök, egyenlő munka- és döntésmegosztás, hasonló személyiségtípusok; 2. divergens attitűdök, egyenlő munka- és döntésmegosztás, hasonló személyiségtípusok; 3. konvergens attitűdök, egyenlőtlen munka- és döntésmegosztás, hasonló személyiségtípusok; 4. divergens attitűdök, egyenlőtlen munka- és döntésmegosztás, hasonló személyiségtípusok; 5. konvergens attitűdök, egyenlő munka- és döntésmegosztás, kiegészítő személyiségtípusok; 6. divergens attitűdök, egyenlő munka- és döntésmegosztás, kiegészítő személyiségtípusok; 7. konvergens attitűdök, egyenlőtlen munka- és döntésmegosztás, kiegészítő személyiségtípusok; 8. divergens attitűdök, egyenlőtlen munka- és döntésmegosztás, kiegészítő személyiségtípusok. Ez a tipológia, akárcsak az eddig kidolgozott családtipológiák, nem meríti ki a házastársi összeférhetőség tanulmányozásában használható támpontokat, viszont fényt vet a családi struktúrák, a faktorok (a végletek közötti összes értékükkel) és a kombinációlehetőségek sokféleségére.

Az általunk felállított nyolc családtípus sikerültség, tartósság, belső harmónia szempontjából nem egyenértékű. A hasonló hozzáálláson alapuló és demokratikus családi élet a legelterjedtebb változat a diáksaládoknál, ugyanakkor ez a legértékesebb a társadalom számára, mert biztosítja a házastársak személyiségének kibontakozását és beilleszkedésüket a társadalmi tevékenységbe.

A bemutatott tipológia és családvizsgálati módszer nemcsak kialakult családok esetében alkalmazható, hanem családot alapítani szándékozó fiatalok számára, a házassági tanácsadásban is lehetne gyakorlatilag értékesíteni, minthogy egy házasság sikerében a pszichológiai kompatibilitás is sorsdöntő lehet.

Következtetések

1. A személyiségstruktúra szempontjából a házasság sikere nem függ a típusok konvergencia vagy divergencia jellegétől.

2. A házastársak összeférhetőségének tartalmi kompatibilitásában nagy szerepe van a beállítódottságok hasonlóságának.

3. Két személy pszichológiai összeférhetősége nem a természet által a priori meghatározott jelenség, hanem olyan egyensúly, amely specifikusan alakul, a családon belül ható feszültség- és megelégedésforrásoktól függően. Tehát a pszichológiai összeférhetőség inkább eredménye, mint előfeltétele a házasesetnek, olyan folyamat, melynek lényege két személyiség kölcsönös egymáshatása.

A házastársi kompatibilitásnak ez a felfogása nem zár ki bizonyos személyiség-típusok közti választásokat, és fenntartja a párokon belüli feszültségek kedvező megoldásának lehetőségét a család belső demokráciája és a házastársi szerepkör egyenlősége esetében.

IRODALOM

- T. V. Liciu: *Pregătirea adolescenților pentru viața de familie*. Buc., 1975.
— Lukács Tibor: *Szerelem, házasság, család*. Bp., 1968. — J. Maisonneuve: *Psycho-Sociologie des Affinités*. Paris, 1966. — L. M. Terman—P. Buttenwieser: *Personality Factors in Marital Compatibility*. *Journal of Psychology*, 1935. 6: 143—171. — R. F. Winch: *A Theory of Complementary Needs*. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1955. 51:509—513.

GÓSY MÁRIA

A gyermeknyelvről

„Szavakban gondolkozunk, s nemcsak a gondolkodás hat vissza a nyelvre, hanem a nyelvtudás is visszahat a gondolkodásra“ (Kosztolányi Dezső: *Erős várunk a nyelv*. Bp., 1940. 66.). A gondolkodás és a beszéd egysége magyarázza, hogy a gyermekek beszédével a pszichológusok foglalkoztak elsőként. A gondolkodás vizsgálata elsősorban a beszéd közvetítésével történik; a gyermek pszichikai sajátosságainak kutatása így magától értetődően jelentette nyelvének elemzését is. A gyermek beszédének nyelvészeti tanulmányozása ebből sarjadt, és századunkban önálló tudománygá vált. Kutatási eredményeit a legkülönbözőbb elméleti és gyakorlati területeken használják fel, így a fejlődéslélektanban, pszicholingvisztikában, gyógypedagógiában, logopédiában, oktatásban, szociolingvisztikában stb.

A gyermeknyelvvvel, ismereteink szerint, már az ókorban is foglalkoztak. Hérodotosz említi, hogy Pszametikh (Pszamettikhosz) egyiptomi fáraó a gyermekek beszédéből akarta megtudni, melyik a világ legősibb nyelve. Ezért két, beszélni még nem tudó kisdédet az emberektől és egymástól elkülönített helyre vitetett, ahol csak táplálkozásukról gondoskodtak. Állítólag elsőként mindketten a *bekosz* (*bek-bek*) szót kiáltották, amely a frigiai nyelven kenyeret jelent. Julius Caesarnak is vannak „gyermeknyelvi“ feljegyzései, amelyek a csecsemő első hangjainak